

Lesbeschrijving *Doel*

- ❖ De leerlingen weten, dat ondanks de tegenwerking van de vorst der duisternis het Evangelie in onze landen verbreid wordt;
- ❖ De leerlingen weten dat ons land met name vanuit Brittannië gekerstend is;
- ❖ De leerlingen kennen de betekenis van Willibrord en Bonifatius.

Aantal lessen 5**Lesonderdelen** *Vertelling*

1. Willibrord
2. Bonifatius

Leestekst

Bernlef, de blinde bard

Leerlingenboek

De eerste zendelingen

Willibrord

Bonifatius

Verwerking**Repetitie****Vertelling 1** **WILLIBRORD**

Over een stoffige landweg nadert een groepje monniken een dorp. Daar zullen ze gaan prediken. Voorop loopt Willibrord, in beide handen draagt hij een kruis. Hij wil tonen dat hij het kruis van Christus komt brengen. Achter elkaar volgen de anderen. Nieuwsgierig kijken de mensen in het dorp naar de nieuwkomers. Zulke lui hebben ze nog nooit gezien. Kinderen houden op met spelen. De dappersten wagen zich dicht bij de weg, anderen kruipen in de huizen weg en gluren om de hoek van de deur naar het vreemde volk. Onbevreesd stappen de vreemdelingen door tot het midden van het dorp, waar de brink is. Onder een grote eikenboom maken ze pas op de plaats.

Nieuwsgierig komen enkele vrouwen uit hun huizen, gevolgd door kinderen, die hen aan de rokken trekken. Een paar jongens wagen zich tot vlakbij de pijdragers. Die kijken vriendelijk naar hen en lokken hen met een paar noten. Weldra komen er meer kinderen. Een paar mannen komen nu ook hun huizen uit. Ze willen ook wel eens wat beleven. Er gebeurt anders nooit iets bijzonders. In een gebouwtje staat de plaatselijke priester. Hij aarzelt. Even steekt hij zijn hoofd naar buiten, maar nee, hij blijft in het heiligdom van zijn god. Daar kan hij ook horen wat er gezegd wordt. Bovendien kan hij zijn god beschermen als dat nodig mocht zijn.

‘Wij zijn gekomen om jullie te helpen. We hebben geen zwaarden en speren bij ons’, zegt de middelste man als er naar zijn mening genoeg hoorders zijn. ‘Wel hebben wij iets anders.’ Dit zeggend pakt hij een dik boek, dat hij naast zich heeft liggen. ‘Hier heb ik een Boek, het is het Woord van God. Daarin staat geschreven over de Zoon van God, Die naar de aarde gekomen is. Hij is gestorven aan het kruis, maar

5. Het Evangelie in ons land

daarna ook weer opgestaan. Wie gelooft in Christus zal niet sterven, maar het eeuwige leven hebben.'

Willibrord vertelt lange tijd achter elkaar door. De dorpelingen begrijpen niet alles. Af en toe kijken ze naar een varken dat knorrend eten zoekt in de vieze straatjes of naar een hond die achter een kakelende kip aanstuift. Willibrord heeft geduld en wacht rustig tot de mensen weer luisteren. Hij kijkt soms met een schuin oog naar het huis van de priester, maar die komt niet uit zijn verschansing te voorschijn.

Na enige tijd is het einde van de preek gekomen. De monniken pakken de spulletjes bij elkaar en vertrekken, de één na de ander. In het dorp blijven de bewoners achter. Sommigen verwerpen alles, aangehitst door de priester. Anderen denken er lang over na en wachten tot de zendelingen weer terug zullen komen om meer over de christelijke godsdienst te vertellen.

Op een keer zwerft het gezelschap door de duinen. Ze zijn op weg van het ene dorp naar het andere. De flessen zijn al enige tijd leeg. Een poosje geleden heeft 'de minste der broeders' Willibrord een drank aangeboden. Die heeft geweigerd en gezegd dat hij het laatste vocht zelf moest nemen. De dorst begint steeds meer te kwelen, vooral nu de zon hoog aan de hemel staat. De zonnegloed wordt weerkaatst in het zand. Het doet pijn aan hun ogen. Zwijgend sjokken ze enige tijd door. 'Ik wilde dat we nu een dorp tegenkwamen of een put vonden', zegt er één. 'Nou, anders ik wel', antwoordt een ander. Willibrord zegt niets. Misschien denkt hij wel na over datgene wat hij in een volgend dorp zal gaan zeggen. Misschien bidt hij wel in stilte om water. Het tempo wordt steeds langzamer. De fut gaat er helemaal uit. 'Ik houd het niet langer', klaagt er één. 'Ja, het wordt nu wel heel erg', zegt Willibrord.

Ze lopen toch nog anderhalf uur door. Dan vindt Willibrord dat het te erg wordt. 'We zullen graven', zegt hij. Ze lopen de duintop af naar een duinpan en op het laagstgelegen deel van het duin beginnen ze met graven. Het werk vordert echter niet snel. Na enige tijd roept iemand: 'Ja ... water!' Ze komen allemaal om het gat staan, waaruit het water opborrelt. Iemand staat al op de bodem. Zijn voeten worden nat, maar dat hindert niet. Hij schept een kroes vol water en biedt het Willibrord aan. Die drinkt, maar ... werpt het water met een snelle beweging weg. Dat is niet te drinken, dat is bijna zout', zegt hij. De anderen willen het niet direct geloven. Eén keer proeven is ook voor hen genoeg. Het water is ondrinkbaar. Ze steken de schop weer bij zich en lopen verder naar de volgende duinpan.

'We gaan hier weer graven', beveelt Willibrord. 'Het helpt toch niets', zegt iemand. Een instemmend gemompel gaat op. Ze voelen hun makker wel aan. Waarom zouden ze zoveel moeite voor niets doen? Ze kunnen beter verder gaan. Wellicht is verderop wel water te vinden. 'Ik zal bidden', zegt de zending, terwijl hij zich een klein eindje verwijdert. Terwijl de anderen amechtig om beurten graven, stort Willibrord zijn hart uit voor de Heere God. Hij bidt vurig of de God van Elia hen drinken wil geven.

'Water!' schreeuwt plotseling iemand. Willibrord staat op van zijn knieën en komt toelopen. Intussen heeft iemand water geschept en houdt het de monnik voor. Die proeft. 'Heerlijk!' zegt hij. De anderen proeven nu ook. Inderdaad, het is heerlijk water. De Heere heeft het gebed van Willibrord verhoord. Verkwikt stapt het gezelschap verder.

(De plaats waar dit wonder gebeurd is, heet nog steeds Heiloo, heilige plaats.)

Op een andere keer is Willibrord met zijn helpers op het eiland Walcheren in Zeeland. Hij komt hier wel vaker. Men steekt van hier vaak over naar Engeland en brengt, na behouden aankomst, een offer aan de godin Nehelennia. Beelden van haar staan hier overal in de omtrek. Ook bij Westkapelle, waar Willibrord nu preekt.

Met verwondering hoort de schare hem. Preekt hij tegen hun godin Nehelennia, die ze zo liefhebben? Die hebben ze immers altijd gediend, waarom zouden ze nu ineens in de God van de christenen moeten geloven?

Tijdens zijn preek staat de zending vlakbij het beeld. Willibrord merkt dat hij niet vordert; men wil nog steeds vasthouden aan de beeldendienst. 'De beelden zijn niets', zegt hij. 'Het zijn stomme honden die niet blaffen kunnen. De God van de christenen is veel machtiger. Hij is geen god van hout of steen. Hij is een Geest, Die in de hemel woont en overal tegelijk is.' Dreigend kijken de eilanders naar de zending. Die vreemdeling moet niet beledigend worden. 'Ik zal jullie tonen dat een beeld niets is', gaat de Engelsman verder. Dit zeggend neemt hij een speciaal voor dit doel meegenomen hamer in de hand en loopt naar het beeld toe. De mensen kijken vol spanning toe. Sommigen worden boos, anderen verkneuteren zich over de straf die de onverlaat zal ontvangen als hij het waagt om aan het beeld te komen. Willibrord heft de hamer omhoog en slaat toe. Het zware ding dreunt op het hoofd van de godin. Bats ... daar raakt een stuk los. De dorpelingen houden de adem in. Nu zal het gebeuren ... Er gebeurt niets. Wéér slaat de dappere man en wéér en nóg een keer. Hij slaat het beeld volkomen aan diggels, zonder dat er iets gebeurt. 'Zien jullie nu wel dat jullie goden niets anders zijn dan beelden van hout en steen?' zegt de monnik. Er ontstaat enige beroering onder de mensen. Ze zijn onder de indruk. Even later preekt Willibrord weer verder. Hij merkt dat hij nu meer aandacht heeft. Het oersterke geloof van de heidenen is aan het wankelen gebracht. Hun godin liet zich afbeulen. De God van de christenen is blijkbaar toch sterker.

Bron

J. van Reenen, *De grote geschiedenis van een klein land*. Utrecht 2016. Pag. 46-52.

Gespreksvragen

1. Willibrord nam op zijn zendingsreis door de lage landen relikwieën mee, die hij van de paus had gekregen. Wat zegt de Heere over beeldendienst?
 - Exodus 20:4-6. *'Gij zult u geen gesneden beeld, noch enige gelijkenis maken, van hetgeen dat boven in de hemel is, noch van hetgeen dat onder op de aarde is, noch van hetgeen dat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HEERE uw God, ben een ijverig God, Die de misdaad der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen die Mij haten; en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden'*.
 - Handelingen 17:23-31. *'Want de stad doorgaande, en aanschouwende uw heiligdommen, heb ik ook een altaar gevonden op hetwelk een opschrift stond: DEN ONBEKENDEN GOD. Dezen dan, Dien gij niet kennende dient, verkondig ik ulieden. De God Die de wereld gemaakt heeft en alles wat daarin is, Deze zijnde een Heere des hemels en der aarde, woont niet in tempelen met handen gemaakt; En wordt ook van mensenhanden niet gediend als iets behoevende, alzo Hij Zelf allen het leven en den adem en alle dingen geeft; En heeft uit énen bloede het ganse geslacht der mensen gemaakt, om op den gehelen aardbodem te wonen, bescheiden hebbende de tijden tevoren geordineerd, en de bepalingen van hun woning; Opdat zij den Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten, hoewel Hij niet ver is van een iegelijk van ons. Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij; gelijk ook enigen van uw poëten gezegd hebben: Want wij zijn ook Zijn geslacht. Wij dan zijnde Gods geslacht, moeten niet menen dat de Godheid goud of zilver of steen gelijk is, welke door menselijke kunst en bedenking gesneden zijn. God dan de tijden der onwetendheid overgezien hebbende, verkondigt nu allen mensen alom dat zij*

5. Het Evangelie in ons land

zich bekeren; Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardiglijk zal oordelen door een Man Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.'

2. Aan het water uit de bron bij Heiloo werd wonderkracht toegeschreven. De meegenomen relikwieën waren vaak een oorzaak van een wonder. Hoe zouden de mensen die eerst in Wodan, Donar, Freija en andere goden geloofden over de God van de christenen denken?
 - *'Het Licht van de Waarheid was nog maar net ontstoken, of het werd bevuild met de mistige rook en gif van het Antichristelijke Babel. Door mensen bedachte voorschriften werd de Waarheid verdonkerd. Aan het volk werden wonderverhalen en leugens als waarheid verteld'.* (vrij naar W. Schortingshuis 'Het innige Christendom', eerste Samenspraak).

Vertelling 2 BONIFATIUS

Het is het feest van de Zonnewende. Op dat feest heerst er vreugde onder de Germaanse stammen. Nu immers wordt de duisternis verdreven en keert het licht terug. Dat is een voldoende reden om uitbundig feest te vieren. Te middernacht zal het feest zijn hoogtepunt bereiken. Buiten, in het met sneeuw bedekte bos, zal een groot vuur branden en dan zal aan Donar, de dondergod, een offer worden gebracht. In alle hutten en huizen heerst vrolijkheid over het komende feest. Maar in het huis van het opperhoofd Olaf heerst diepe verslagenheid. Zo juist is de oude priester Handar op bezoek geweest. Hij heeft Olaf en zijn vrouw meegedeeld, dat Harold, hun enige zoon, die nacht geofferd zal moeten worden. Met doffe verslagenheid hebben de ouders dit bericht aangehoord. Zich verzetten doen zij niet, dat kan immers niet. 't Is de wil van Donar, dat Harold geofferd moet worden. En wie zal zich tegen de machtige dondergod durven verzetten? Als er geen mensenofer gebracht wordt, zal de zon immers niet terugkeren .

De grijze priester is weer weggegaan, twee verbijsterde ouders achterlatend. Ondertussen vermaakt Helma, het twaalfjarig nichtje van het opperhoofd, zich in de tuin met haar afgerichte valk. De tuin is omringd door een hoge muur. Ineens bedenkt ze, dat ze haar neef Harold wel kan gaan roepen. Hij is twee jaar ouder dan zij. Altijd zie je die twee samen. Maar nu heeft ze hem al uren niet gezien. Juist als ze van plan is het huis in te lopen, hoort ze stemmen aan de andere kant van de muur.

Wat is dat? Hoort ze daar de naam Harold noemen? Nieuwsgierig loopt ze op de muur toe. Inderdaad, ze heeft zich niet vergist, Aan de andere kant van de muur zijn twee mannen, die met elkaar praten over het feest, dat deze nacht gevierd zal worden. 'Weet jij al wie de priester als offer heeft aangewezen?' 'Nee, weet jij het?' 'Er is mij verteld, dat Harold de zoon van Olaf zal vallen onder de hamer van Donar!' 'Verschrikkelijk, de enige zoon van ons opperhoofd!' 'Ja, dat is zo, maar het is Donar, die het offer eist. Daar kunnen wij niets tegen doen!'

Verstijfd van schrik staat Helma te luisteren. Zal Harold die nacht gedood worden? Maar dat is vreselijk. Dat kan toch niet? Harold is haar beste vriend, haar speelkameraad. Zonder Harold kan zij niet leven. Maar misschien is het niet waar, bedenkt ze. Oom en tante zullen het toch zeker wel weten en die hebben er niets over gezegd. Vlug holt ze het huis binnen.

Als versteend zitten daar Olaf en Oela, toonbeelden van ellende. 'Kind, wat zie je er uit!' zegt Olaf, 'wat is er met jou gebeurd?' 'Oom, is het waar, moet Harold vannacht . . . Oom, zeg toch dat het niet waar is! Het mag niet gebeuren. Zonder Harold

kan ik niet leven! Maar het is niet waar hè tante? Het is maar een praatje!’ ‘Hoe kom jij aan dat nieuws Helma?’ vraagt Olaf. ‘Ik hoorde een paar mannen aan de andere kant van de muur, die er over spraken. O, maar het is toch niet waar?’ ‘Arme Helma, ik mag je niet bedriegen’, zucht Olaf. ‘Ja het is waar. De priester is hier geweest om het ons te vertellen. Vannacht moet Harold vallen onder de hamer van Donar!’ ‘Maar, oom, dat is verschrikkelijk! Dat mag niet! Ik wil Harold niet missen! Laat mij dan maar voor hem sterven!’ ‘Kind wie kan zich verzetten tegen de wil van Donar? Niemand immers!’ ‘Maar als ik het nu zelf aan Donar ga vragen? Waar is hij oom?’ ‘Donar is in de donder en in de storm. Je kunt hem niet vinden. En je stem zal hij toch nooit horen. Daarvoor maakt hij te veel lawaai met z'n donderhamer!’ ‘Ik wil het hem toch vragen!’ zegt Helma beslist. Er komt een flauwe glimlach op het gezicht van Olaf. ‘t Is lief van haar, dat ze het opneemt voor haar neef, maar het zal immers toch niet helpen.

Helma verlaat de kamer. Ze doet haar schoudermantel om, zet de kap op haar hoofd en enkele ogenblikken later stapt ze dapper het donkere bos in. De maan schijnt niet. Alleen de sneeuw, die alles bedekt, geeft wat licht. ‘Ik zal net zo lang zoeken tot ik Donar gevonden heb,’ mompelt Helma, ‘en dan zal ik hem smeken of hij Harold niet van zijn ouders wil afnemen. Ik hoop dat Donar naar mij zal willen luisteren. Dan ga ik vannacht naar de priester Handar en zal hem zeggen, dat hij Harold niet mag doden.’ Zo in zichzelf pratend draaft zij door het dichte, donkere bos. Nu en dan staat ze stil en roept ze zo hard ze kan: ‘Donar! ... Donar! ...’ Maar alles blijft stil, tot opeens...

Er lopen drie mannen door het besneeuwde bos. Het zijn nog jonge kerels. Met het hoofd voorover gebogen tegen de felle sneeuwjacht in, ploeteren ze voort langs de onbegaanbare weg. ‘Hoe ver zouden we nog van Geismar verwijderd zijn, broeder Bonifatius?’ vraagt de een. ‘Ik kan het je niet zeggen’, is het antwoord. ‘Ik hoop, dat we in de goede richting gaan.’ ‘Maar als we aan 't dwalen zijn?’ ‘Te middernacht wordt het vuur van de Zonnewende ontstoken, en dat zal ons weer op de goede weg brengen. Ik hoop dat het ons lukt de Germaanse stammen die hier wonen over het kerstfeest te vertellen.’

Kerstfeest! Ineens waren de gedachten van de drie mannen vervuld van het feest dat morgen gevierd zou worden. Zouden mensen, die altijd bang geweest zijn voor Donar willen luisteren naar de blijdschap van het Evangelie, die zij hun komen vertellen?

Opeens zegt broeder Clemens: ‘Laten we een lied zingen ter ere van het Kindeke van Bethlehem.’ En meteen zet hij met zijn zware stem in: ‘Vreest niet, want ziet ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal!’ De anderen zingen met hem mee. Als het lied uit is valt er een grote stilte in het bos. Die stilte wordt opeens verbroken door een vriendelijk stemmetje, dat luidkeels: ‘Donar! Donar!’ roept. ‘Ik ben hier Donar!’ klinkt het. ‘Het lijkt wel de stem van een kind. Wat moet een kind nu in de donkere nacht in dit besneeuwde bos doen?’ vraagt broeder Ignatius. ‘Dat weet ik niet, maar we hebben het toch alle drie duidelijk gehoord,’ meent Clemens. ‘Roep nog eens m'n kind’, roept Bonifatius, ‘je hoeft niet bang te zijn. Wij zijn geen goden, maar knechten van Christus!’ ‘Ik zoek Donar. Wie zijn jullie? Kunnen jullie me ook zeggen, waar ik Donar kan vinden?’

Op het geluid van de stem lopen de drie mannen haastig vooruit en weldra hebben ze het kind bereikt, dat in de sneeuw staat te wachten. ‘Ik ben Bonifatius,’ zegt de oudste, ‘wij zijn uit Engeland naar hier gestuurd om jullie te vertellen van Christus.’ ‘Maar zeggen jullie me nu eerst, waar ik Donar kan vinden!’ dringt Helma aan. ‘Donar? Och lieve kind, die kun je op de hele wereld niet vinden. Hij is er eenvoudig niet. Hij is even dood als de bladeren, die verdord van de bomen vallen. Ik kom jullie

5. Het Evangelie in ons land

juist vertellen van een levende Heere, die uit de hemel gekomen is, om ons te redden.' 'Kan Hij Harold vannacht redden van de dood?' vraagt Helma vol spanning. 'Wie is Harold? En waarom zou hij dood gaan?' 'O, hij moet gedood worden voor Donar. Handar, onze priester, zal hem met de hamer van Donar doodslaan, zodra het vuur brandt onder de heilige eik', zegt Helma angstig.

'Ja', zegt Clemens tot z'n metgezellen, 'het is inderdaad waar, dat mensen in dit land de gewoonte hebben om op het feest van Zonnewende een mensenoffer te brengen aan Donar!' 'Maar dat is vreselijk. Kom, laten we voortmaken!' zegt Bonifatius. 'Misschien kunnen we de jongen nog redden!' Haastig lopen ze nu voort tegen de sneeuwstorm in.

Het is bijna middernacht. In het huis van het opperhoofd zitten Olaf, Oela en Harold bij elkaar in afwachting van het ogenblik, waarop het feest zal beginnen.

'Vader', vraagt de jongen ineens, 'weet u al, wie er vannacht geofferd zal worden?' Olaf zinkt bij het horen van die vraag bijna door de grond. Nog altijd heeft hij de moed gemist om zijn zoon te zeggen, wat er gebeuren zal. Nu zegt hij bijna toonloos: 'Donar heeft jou uitgekozen Harold. Het is een eer voor je, m'n jongen, want nu zal jij maken, dat we de zon weer terugkrijgen.' De angst slaat Harold om het hart. 'Ik ...? Ik ...? vader! Maar dat wil ik niet. Ik wil bij u en bij moeder en bij Helma blijven! Toe vader zeg, dat het niet waar is!' 'Toch is het zo, Harold. Donar eist jou op en je moet je als een man gedragen!' Harold wil wel wegrennen in plaats van zich als een man te gedragen. Maar hij kent de wetten van hun godsdienst en hij weet, dat er niet aan te ontkomen is.

'Waar is Helma toch?' vraagt hij opeens. Niemand heeft in de verwarring op het meisje gelet. Ze moet al uren weg zijn en nu herinnert Olaf zich, dat ze de deur uitgelopen is om Donar te gaan zoeken en hem te vragen of hij Harold wil sparen. 'Arm kind', zucht Oela, 'nu zullen we haar ook nog verliezen. Met dit weer in het bos, dat kost haar het leven!'

Er wordt lawaai gehoord: de bode van de priester komt Harold halen. Alles is gereed. Harold werpt zich snikkend aan de borst van zijn moeder. Hij kust haar en huilt. 'Vooruit Harold, wees een man!' zegt Olaf fors, maar hij heeft zelf ook moeite zich te bedwingen. Op dit ogenblik haat hij Donar, die hem op zo wrede wijze zijn enige zoon komt ontroven. Harold gaat met de bode mee en laat twee diepbedroefde ouders achter. 'Groet Helma van me, als ze terugkomt!' zegt hij nog.

Buiten onder de grote Donareik wacht de priester. Hij is in het wit gekleed en heeft de heilige hamer van Donar in de hand. De houtmijt is reeds aangestoken, het heilige vuur brandt. Nu moet het offer gebracht worden. Vlak voor de priester knielt Harold neer. Deze heft langzaam de hamer op en wil hem met kracht op het hoofd van Harold laten neerkomen. Nog even...

Een stok slaat met kracht tegen de steel. De hamer vliegt uit de hand van de priester en komt naast Harold in de sneeuw terecht. Woedend keert de priester zich om en ziet daar drie vreemdelingen en een meisje voor zich staan. 'Wie geeft jou het recht om tegen de wil van Donar in te gaan?' snauwt hij tegen Bonifatius. 'De God in Wiens naam ik je beveel deze jongen aan zijn ouders terug te geven.' 'Wie ben jij, vreemdeling?' vraagt de priester. 'Ik heet Bonifatius en ben tot bisschop aangesteld. Ik kom hier wonen om jullie te vertellen, dat je geen angst hoeft te hebben voor Donar en Wodan en allerlei andere goden, die geen god zijn.'

Er klinkt een goedkeurend gemompel door de mensenmenigte. Geen vrees en angst meer voor de goden, dat lijkt hen heerlijk. Zou deze man hen van de vrees kunnen verlossen? 'In die schuur daar zullen wel een paar bijlen liggen,' zegt Bonifatius tot Clemens en Ignatius. 'Haal ze en hak deze heilige eik om! Onder zijn takken zullen geen onschuldige kinderen meer gedood worden. Christus is in de kerstnacht op aarde gekomen om door Zijn liefde jullie te verlossen van alle vrees voor valse goden.'

Daar klinken de eerste bijlagen, de spaanders vliegen in het rond. Met een verbeten gezicht staat de oude priester Handar er bij te kijken. Wacht maar, denkt hij, zo straks zal Donar deze onverlaten wel neervellen door zijn vreselijke bliksems. Maar er gebeurt niets. De mannen hakken rustig door. Zo-even had de priester nog geprobeerd de mensen op te zetten tegen de vreemdelingen. Dat is echter mislukt. Niemand steekt een hand uit om het neerhouwen van de heilige eik te beletten.

Opeens hoorden ze een hevig gekraak ... 'Opzij mannen! Opzij!' wordt er geroepen. Maar dat is niet nodig. Alle mensen zijn al weggestoven. Nog een paar slagen met de bijl en daar ploft de woudreus in de sneeuw neer, alles vernielend, wat hij op zijn weg ontmoet. Als de eik op de grond ligt gebeurt er niet. Geen enkele bliksemstraal flitst er door de lucht. Er stijgt een gejuich op uit de menigte. Donar is niet de machtige, waarvoor zij hem altijd gehouden hadden. Brommend verwijderd de oude priester Handar zich. Hoe is het mogelijk, dat de machtige Donar hem zó in de steek kan laten.

'Vrienden', zegt Bonifatius, 'wij gaan nu kerstfeest vieren, het feest van Christus' geboorte. Niet de zonnewende, maar Zijn geboorte brengt het ware heil voor de mensen.' Hij wijst naar boven: 'Daar in de hemel, daar woont God. Hij zond Zijn Zoon naar de aarde om ons van de zonde en de afgoden te verlossen.'

Bonifatius spreekt heel lang. Hij vertelt de mensen de kerstgeschiedenis uit Lukas 2. Nog nooit hadden zij dit verhaal gehoord. Het is alles even nieuw en even mooi voor hen. En als hij aan het eind vraagt of zij niet liever Christus willen dienen dan Donar, stemmen zij dit allemaal toe. Het is diep in de nacht als de mensen naar bed gaan.

Harold ligt op bed. Zachtjes zegt hij de woorden na, die de vreemdelingen in het bos hadden gezongen en die Helma hem geleerd heeft: 'Vreest niet, want ziet ik verkondig u grote blijdschap die al den volke wezen zal.' Geen vrees, maar grote blijdschap, wat is dat heerlijk. Wat hebben we een goede ruil gedaan, denkt hij. De wrede Donar is weg en we hebben er een God van liefde voor in de plaats gekregen.

Bron

P. de Zeeuw JGzn., *Harold de vriend van Bonifatius*. Delft 1973. Pag. 5-12.

Gespreksvragen

1. Waar waren de Germanen bang voor?
2. Wie kan die angst/vrees wegnemen?
 - *Jesaja 53:8.* 'Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen; en wie zal Zijn leeftijd uitspreken? Want Hij is afgesneden uit het land der levenden; om de overtreding mijns volks is de plaag op Hem geweest.'
 - *Lukas 2:14.* 'Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen.'
3. Handar vraagt zich af hoe het mogelijk is dat Donar hem in de steek laat. Wat zijn afgoden? Hoe gaat Bonifatius daar mee om? Wat zegt de Heere over afgoden? Wat zijn afgoden?
 - *Psalm 97:7.* 'Beschaamd moeten wezen allen die de beelden dienen, die zich op afgoden beroemen; buigt u neder voor Hem, alle gij goden.'
 - *Psalm 135:15.* 'De afgoden der heidenen zijn zilver en goud, een werk van mensenheden.'
 - *Jesaja 2:18.* 'En elkeen der afgoden zal ganselijk vergaan'.

5. Het Evangelie in ons land

- *Zacharia 13:2. 'En het zal te dien dage geschieden, spreekt de HEERE der heirscharen, dat Ik uitroeien zal uit het land de namen der afgoden, dat zij niet meer gedacht zullen worden; ja, ook de profeten en den onreinen geest zal Ik uit het land wegdoen.'*
- *Handelingen 15:29. 'Namelijk dat gij u onthoudt van hetgeen den afgoden geofferd is, en van bloed, en van het verstikte, en van hoererij; van welke dingen, indien gij uzelfen wacht, zo zult gij wel doen. Vaart wel.'*
- *1 Korinthe 5:11. 'Maar nu heb ik u geschreven, dat gij u niet zult vermengen, namelijk indien iemand, een broeder genaamd zijnde, een hoereerder is, of een gierigaard, of een afgodendienaar, of een lasteraar, of een dronkaard, of een rover; dat gij met zodanig een ook niet zult eten.'*
- *1 Korinthe 10:14. 'Daarom, mijne geliefden, vliedt van den afgodendienst.'*
- *1 Thessalonicenzen 1:9. 'Want zij zelve verkondigen van ons, hoedanigen ingang wij tot u hebben, en hoe gij tot God bekeerd zijt van de afgoden, om den levenden en waarachtigen God te dienen.'*
- *1 Johannes 5:21. 'Kinderkens, bewaart uzelfen van de afgoden. Amen.'*

Leestekst **BERNLEF, DE BLINDE BARD**

Het is 4 juni van het jaar 754. Door de velden van het Friese land, vlakbij Dokkum, trekt een woeste, joelende groep mannen. Ze zwaaien met knotsen en zwaarden. Ze zullen die zendeling, die Frankenvriend, eens een lesje leren! Veel Friezen mogen naar hem luisteren en het christendom aannemen, zij niet! Dit wordt een dag van wraak!

Achteraan loopt een ongewapende man. In plaats van een zwaard draagt hij een zelfgemaakte harp. Het is Bernlef. Iedereen kent hem. Hij kan prachtige liederen zingen over de heldendaden van zijn volk, liederen uit de tijd dat de oude goden nog machtig waren. Bernlef is een bard! Hij wil zien wat er gaat gebeuren. Dan zal hij een mooi lied maken over de dood van de vijanden van zijn volk.

Het is woensdag na Pinksteren. Bij het water van de Boorne ligt het tentenkamp van de christenen. Bonifatius is al vroeg opgestaan. Het is vandaag een blijde dag. Een paar dagen geleden, op zaterdag, heeft hij heidenen gedoopt. Vandaag zal hij hen zalven en de handen opleggen.

In de verte klinkt lawaai. Zullen daar de pasgedoopten al zijn? Maar dat geschreeuw dan? Bonifatius doet zijn tent open. Dan ziet hij het. Zwaaiend met zwaarden en bijlen stormt een bende rovers het kamp binnen. 'Dood aan de vijanden van de goden! Dood aan de heiligschenners, schreeuwen ze. Bonifatius weet dat dit het einde betekent. Zijn vrienden willen zich verdedigen. Ze grijpen naar hun zwaard. Maar Bonifatius zegt: 'Strijdt niet, mijn kinderen! We mogen geen kwaad met kwaad vergelden. Nu is de dag gekomen, waarop we de martelaarskroon zullen verwerven!'

Hij neemt zijn tas met relikwieën en hangt hem om de hals. Ongewapend staat hij tegenover zijn vijanden. Met een strijdbijl in de vuist springt een sterke Fries op Bonifatius toe. De oude man heft het boek dat hij in zijn hand heeft omhoog. Hij wil de slag afweren. Het helpt niet. Zwaar gewond stort Bonifatius neer. Nog eenmaal probeert hij zich op te richten. Dan sterft hij. Even later zijn ook al zijn trouwe helpers gedood.

De woeste menigte dringt de tenten binnen. Goud en zilver zullen die zendingen wel bij zich hebben! Ze gooien kisten omver en verscheuren de boeken. Eén van de rovers vindt een vaatje wijn. Een wild feest volgt.

Bernlef, de bard, heeft niet meegedaan aan de moordpartij. Hij heeft toegekeken. 'Zo moet het gaan met alle verachters van de oude goden, denkt hij, 'Koning Radbod

zal tevreden zijn. Alle Franken en christenen moeten gedood of verjaagd worden.' In gedachten is Bernlef al bezig met de woorden van een nieuwe heldenzang. Arme, verblinde Bernlef!

Jaren zijn voorbijgegaan. Op de bank voor zijn woning zit een eenzame man. Hij voelt de warme zonnestrallen op zijn gezicht. Hij hoort de vogels fluiten. Maar de mooie wereld om hem heen zien, dát kan hij niet. Bernlef de bard, is blind geworden. Een oogziekte heeft zijn hele leven veranderd. In zijn hand houdt hij zijn harp. Terwijl zijn vingers over de snaren gaan, zingt hij een treurig lied. Nee, Bernlef heeft geen zin meer om strijdliederen te zingen. Donker is zijn leven geworden.

In die tijd predikt de Friese zendeling Liudger in de Groningse landen. Hij heeft zijn tent opgeslagen in de buurt van Holwerd. Als Bernlefs vrouw dat hoort, gaat ze naar Liudger toe. Ze vraagt hem of hij haar man eens wil opzoeken. Dan komt Liudger. Hij praat lang met de blinde bard. De volgende dag komt hij weer. Dan gebeurt er een wonder! Bernlef de vroegere christenhater, belijdt zijn zonden en schuld voor de Heere. Daarna bidt Liudger met hem, legt hem de handen op en plotseling kan Bernlef weer zien!

Hij vertelt het aan een ieder die het wil horen: 'Niet alleen het licht van mijn ogen heb ik teruggekregen, maar er is ook een Licht opgegaan in mijn donkere ziel. Ik heb Jezus Christus leren kennen, de Zaligmaker van zondaren.' Liudger onderwijst Bernlefin de christelijke leer.

Als Liudger daarna verder trekt om het Evangelie te prediken, gaat Bernlef met hem mee. Na de preek van Liudger zingt en speelt hij op de harp. Liederen over Gods almacht en zondaarsliefde.

Bron

Leerlingenboek *Er is Geschied*, deel 1.

Achtergrond- informatie *DE EERSTE ZENDELINGEN*

1. Verspreiding van het Evangelie in de lage landen

Na Pinksteren is het Evangelie in de zogenaamde Romeinse tijd met grote snelheid en omvang verbreed geworden. Niet alleen in het Oosten, maar ook in het Westen. In de eerste eeuwen van onze jaartelling is de Naam van Christus bekend gemaakt onder verschillende Germaanse stammen en op voor de Romeinen onbekende eilanden.

In het Romeinse rijk was er levendig handelsverkeer met de Germaanse stammen. Er zijn (veel) Romeinse opgravingen in ons land gevonden. Zelfs enkele met Christelijke symbolen. Kooplieden die zelf de Heere Jezus kenden als hun Heiland, zullen over Hem gesproken hebben.

Ook christelijke Romeinse soldaten hebben niet over hun Heiland gezwegen. Zij hebben Hem bekend gemaakt in heel het Romeinse rijk. Er zijn onder de soldaten martelaren geweest om hun getuigenis van de Heere Jezus.

Ook zijn vooral vrouwen in de eerste eeuwen de ontvangers van de Blijde Boodschap geweest. Voor de Germaanse vrouwen wachtte er geen Walhalla na hun sterven. Dit was het privilege van de mannen. De vrouwen vonden hun houvast in het Christendom. In de vierde eeuw regeerde er over de Warners, waarnaar het dorp Warmond is genoemd, de christenkoningin Theodochilde. Zij heeft het Evangelie onder haar volk verspreid.

De Betouwers en de Friezen en de aangrenzende volken waren al in de vierde eeuw tot het Christendom bekeerd.

5. Het Evangelie in ons land

Omstreeks 250 waren er christenen in Reims en Trier. Noordelijker ontbraken zulke steden en had het land ook zwaar te lijden onder Germaanse invallen. Toch werd later in voormalige grenssteden langs de Rijn als Bonn, Keulen en Xanten de herinnering bewaard aan slachtoffers van vervolgingen. Ook verder stroomafwaarts en langs de al genoemde handelsweg kunnen zich onder de daar wonende Romeinen christenen hebben bevonden.

Na 313 werd het christendom van een vervolgd een bevoorrechte godsdienst. In 314 zetelde in Keulen reeds een bisschop. In Reims en Trier overigens al eerder. Maar ten noorden van de handelsweg zijn geen gemeenschappen van christenen meer gegroeid. De Romeinse macht was in deze landen nagenoeg verloren gegaan. Wellicht zijn er christenen geweest in de streken van Atrecht, Doornik en Kamerijk, maar zekerheid hebben we alleen aangaande het bisdom Tongeren, dat was ontstaan binnen de invloedssfeer van Keulen, in het verromeinste gebied waar de handelsweg de Maas 'miste.

Overigens zijn de eerste bisschoppen van Keulen en Tongeren niet veel meer dan stadspriesters geweest. Onder de inheemse bevolking op het platteland werkten nog geen geestelijken. Natuurlijk hebben er wel meerdere geestelijken gewerkt en niet alleen in de woonplaats van de bisschop, maar hun namen zijn verdwenen en hun aantal is onbekend.

2. Bisschop Servatius

In het zuiden was in de vierde eeuw van onze jaartelling Servatius werkzaam. Van Tongeren ging hij naar Maastricht en vestigde daar een christelijke gemeente.

Servatius was een Armeniër. Onder zijn oosterse naam Sarbatios was hij bekend bij de kerkvader Athanasius, wiens overtuiging hij deelde. Op de synode van Ariminum (Rimini) in 359 heeft hij de leer van Athanasius nog krachtig verdedigd.

Waarom Servatius van Tongeren uitweek naar Maastricht is niet meer precies te achterhalen door de legendevorming rond zijn persoon. Na zijn terugkeer uit Rimini zou hij de bisschopsstad te verdorven hebben gevonden. Hij kan ook voor Maastricht hebben gekozen vanwege de veiliger ligging tijdens de toenemende invallen. In ieder geval is hij op 13 mei 384 te Maastricht gestorven. De verering op zijn graf is sinds die tijd blijven bestaan, ondanks wisselingen van bevolking en overheersers. Dat wijst erop dat Maastricht na zijn dood steeds een gemeenschap van christenen heeft gekend.

Door de volksverhuizingen zijn de gemeenschappen van christenen langs de Rijn en de Maas sterk verkleind, maar niet verdwenen.

De inheemse bevolking was in het gebied ten westen en noordwesten van het bisdom Tongeren totaal niet geraakt door het christendom. Dat was het gebied waar zich de grote veranderingen voltrokken toen de Romeinse macht begon te tanen. De Franken drongen door in het huidige Brabant en breidden later hun machtsgebied uit naar het zuiden. In dit gebied was in de tijd die voorafging aan de regering van Clovis geen spoor meer te vinden van het christendom.

De overgang van Clovis tot het christendom heeft voor de geschiedenis even verstrekkende gevolgen gehad als de bekering van Constantijn de Grote. Onder zijn leiding en die van zijn opvolgers gingen veel Frankische volken tot het christendom over. In een maatschappij, die nog helemaal op het stamverband berustte, kon de overgang naar het christendom niet anders dan massaal zijn. Men volgde vanzelfsprekend of min of meer gedwongen de keuze van de vorst. Uiteraard was zo'n overgang nogal oppervlakkig en zodoende drongen veel heidense gedachten en gebruiken door in de kerk. Overigens bleven grote gebieden voorlopig nog totaal heidens.

De kerk stond nu voor de grote taak, haar plaats in het nieuwe Europa te bevestigen en de nog heidense volken voor het christendom te winnen. Er brak een periode aan van doelbewuste zending en kerkelijke organisatie in de landen van West-Europa.

De opvolgers van Clovis hadden weinig aandacht voor de noordgrens. Daar ontbraken ook de steunpunten voor de kerk. Van prediking in noordelijker streken kwam voorlopig niets. Kerkelijke gezagsdragers hadden zich teruggetrokken in al langer door het christendom beïnvloede streken en steden, met Maastricht als de meest noordelijke. Hier hield de bisschop van Tongeren verblijf.

In het gebied tussen de zuidelijke bisschopssteden en Utrecht was voorlopig nog genoeg te doen. Hier hebben Frankische zendelingen gewerkt, van wie Eligius en Amandus de meeste bekendheid genieten.

3. Schotse zendelingen

De Schotten en Ieren zijn afkomstig van Galatië. Vanaf de eerste eeuw waren er in Schotland en Ierland christenen aanwezig. Zij stonden apart van de Romeinse Westerse Kerk. Om dit laatste punt beter te begrijpen is het belangrijk om eerst de opkomst van de dwalingen in de Westerse Kerk te behandelen.

De dwalingen in de Westerse Kerk kwamen al vroeg op. We kunnen hierbij denken aan de gnostici, Marcion, de Arianen, het Neo-Platonisme, het Manicheïsme en nog meer dwaalleren. Het Arianisme heeft in de vierde eeuw veel voet aan grond gehad in heel het Romeinse rijk.

Ook veranderde de kerkregering langzamerhand in een episcopale kerkregering. De regering kwam niet meer bij de verkozen 'oudsten' te liggen (presbyteriaans) maar bij één man; de bisschop. Hij was een opvolger van één van de apostelen. De strijd onderling werd verder gevoerd over wie de belangrijkste opvolger werd. (de bisschop van Rome).

Ook in het christelijk leven slopen dwalingen in. Ascese werd hoog geprezen. (vrijwillige armoede, onthouden van het huwelijk en het ontvluchten van de samenleving) Het monnikenwezen en de kloosters kwamen op.

In de eerste eeuwen zijn er tijdens verschillende christenvervolgingen veel martelaren geweest. Zij werden als dat mogelijk was door de medechristenen begraven. Hun sterfdagen werden door de nabestaanden met veel liefde herdacht. Dit mondde later uit in het vieren van hun sterfdagen/geboortedagen als heiligendagen.

In de vierde eeuw, zo rond het jaar 300 is men begonnen met het bidden voor de doden en het maken van een kruisteken. In 375 ging men gebruik maken van beelden en aan het einde van deze eeuw, in 394, ontstond de mis. In 431 begon de Mariaverering.

In de tijd van Gregorius I werd de leer van het vagevuur ingevoerd en de Latijnse taal voor gebed en eredienst. Ook stuurde deze 'paus' (De titel paus werd gegeven aan Bonifatius III door keizer Phocas in 607) een zending naar Engeland met als doel de Iers-Schotse Kerk en Engeland voor de Rooms-Katholieke kerk te winnen.

Deze Iers-Schotse kerk stond helemaal los van de Roomse kerk. Zij erkenden niet het oppergezag van de paus, zij kenden wel het huwelijk voor de priesters.

Zending Augustinus werd in 596 met veertig monniken door Gregorius naar Engeland gestuurd om het eiland in te winnen voor de Roomse kerk. Het conflict tussen de Iers-Schotse kerk en de Roomse kerk ontstond en de strijd werd door de Roomse kerk uiteindelijk gewonnen.

De Iers-Schotse kerk was missionair ingericht. Patrick verkondigde in de vijfde eeuw de Ieren het Evangelie. In zijn jeugd was hij door Ierse zeerovers gekidnapt. Hij ontsnapte en keerde weer terug naar Schotland. Daarvandaan ging hij terug naar Ierland om hier het Evangelie te verkondigen. De Roomse kerk heeft later deze Patrick heilig

5. Het Evangelie in ons land

verklaard. Hierdoor lijkt het alsof hij vanuit de Roomse kerk naar Ierland gegaan is. Dit is echter niet het geval. Vanuit de eilanden Iona en Bangor zond de Iers-Schotse kerk zendelingen naar het vasteland om daar het Evangelie te verkondigen. De zending Columbanus kwam in de zesde eeuw aan op het vasteland. Eén van zijn bekeerlingen is Eligius, die op zijn beurt ook weer het Evangelie ging verkondigen in Vlaanderen, Zeeland en Friesland. Deze Eligius wordt wel de eerste apostel van Nederland genoemd. (Ook hij is, net als Patrick, door de Roomse kerk heilig verklaard).

4. Frankische zending

Eligius

Eligius (of Eloy) werd omstreeks het jaar 580 in de omgeving van Limoges, in Midden-Frankrijk, geboren. Hij kreeg een opleiding als goudsmid en bracht het tot muntmeester. Onder invloed van de prediking van de Ierse zending Columbanus (over wie straks meer) gaf hij zijn werk op en trok naar het hof van de Frankische koning Clotarius

Daar ondersteunde hij de armen, verzorgde de zieken en kocht Friese en Saksische slaven vrij. Onder de regering van Clovis II werd hij in 641 bisschop van Rouen met als standplaats Noyon (Calvijns geboorteplaats).

Al gauw stelde hij echter een plaatsvervanger aan en trok naar Vlaanderen. Daar, in de periferie van het Friese rijk, predikte hij en stichtte kerkjes.

Toch droeg zijn prediking geen blijvende vrucht. Hij werd begunstigd door de Frankische koning en daardoor stond zijn verkondiging in een kwalijke, politieke reuk. Men vreesde, niet geheel ten onrechte, dat het aannemen van de godsdienst van de christenen tevens onderwerping aan de Frankische koning zou betekenen.

Eligius stierf op 30 november 658.

Amandus

Amandus werd geboren in Aquitanië (Zuidwest-Frankrijk), uit een oud-Romeinse familie. Ondanks aanvankelijke tegenstand van zijn vader werd hij in Rome opgeleid tot geestelijke.

Al voor 639 predikte Amandus ten zuiden van Doornik. Later werd hij te Gent en Maastricht aangetroffen. In laatstgenoemde stad nam hij bisschoppelijke taken waar. Om onduidelijke redenen kreeg hij daar moeilijkheden met de geestelijkheid. Daarna heeft hij nog in het bisdom Kamerijk gewerkt.

Amandus stierf vermoedelijk op 6 februari 675. Hij wordt de apostel van Vlaanderen genoemd.

Amandus wist de Frankische adel te winnen voor het stichten en begiftigen van kloosters, die hij als steunpunten gebruikte voor zijn prediking. Hieruit blijkt dat de aristocratie, bestaande uit vorsten en grootgrondbezitters, het bekeringswerk steunde. Had niet koning Dagobert (629-639) zelf een kerkje te Utrecht gesticht?

De weduwe van de hofmeier Pippijn I stichtte in Nijvel een abdij, die bestemd was voor vrouwen. Haar dochter Gertrudis werd er abdis.

Dit voorbeeld werd door andere aristocratische families ter harte genomen. Door begiftiging met landerijen kwamen enkele abdijen in het bezit van veel grond.

Andere grootgrondbezitters bouwden een kerk op eigen grond en stelden zelf een pastoor aan, die door de bisschop werd gewijd. De grootgrondbezitter zorgde voor de honorering van de pastoor en bekostigde de instandhouding van de eredienst en het kerkgebouw.

Vervolgens beschouwden ze het geheel als hun eigendom.

Dit eigenkerkenrecht heeft uiteraard tot uitwassen geleid, maar het betekende in deze periode een steun voor het opkomende christendom.

De in de tijd van Amandus gebouwde kloosters waren, hoewel eenvoudig, toch al van steen. Voor de kerkjes werd vaak nog hout gebruikt. Zij bestonden meestal uit een rechthoekig zaaltje met aan de korte oostkant een in die tijd nog rechthoekige, wat smallere uitbouw als koor (de ruimte voor de eredienst bij het altaar).

WILLIBROD

1. Willibrord

Nadat de Roomse kerk de Iers-Schotse kerk zo goed als verdreven en overwonnen had begon zij ook zending te bedrijven op het vasteland. In 690 gaat Willibrord met elf andere kloosterbroeders naar de lage landen aan de zee. Voordat hij aan zijn 'zendingsarbeid' begint heeft hij in Rome van paus Sergius I de zegen gekregen en enkele relikwieën om zijn zendingsarbeid vruchtbaar te maken. Hiermee vertrekt hij naar de lage landen aan de zee om het 'Evangelie' te verkondigen. In 695/696 komt hij voor de tweede keer bij de paus, die hem tot bisschop van Friesland wijdt en als hoofdzetel Utrecht toewijst. (In Utrecht stond al voordat Willibrord daar kwam een kerkje) Als advies had Willibrord het volgende meegekregen: 'Zoveel mogelijk aanpassen bij de heidense geest en niet karig zijn met het doen van concessies.'

Ondanks bovengenoemde ontwikkelingen bleef het Iers-Schotse ideaal van de peregrinatio bestaan in Brittannië. Door dit ideaal gedreven landde in 690 Willibrord met elf gezellen aan de monding van de Rijn, bij Katwijk.

Willibrord werd in 658 in Northumberland, aan de Engelse oostkust, geboren. Als jongen nog trad hij toe tot het klooster Rippon. Aan het hoofd van dit klooster stond de reeds genoemde abt Wilfried, de propagandist voor de stoel van Petrus.

Tijdens één van zijn reizen naar Rome had Wilfried noodgedwongen een winter doorgebracht aan het hof van Aldgisl, de koning van Friesland (voorzover er tenminste bij de Friezen van een eenhoofdige gezag gesproken kon worden). Wilfried had hoog opgegeven van de mogelijkheden tot zending onder de Friezen. De taalverwantschap tussen Wilfried en de Friezen (zie handleiding les 6, pag. 9/10) heeft zeker bijgedragen aan het welslagen van zijn werk onder de Friezen.

Over het algemeen traden de Friezen de Angelsaksische zendelingen aanvankelijk minder wantrouwend tegemoet dan de Frankische, totdat bleek, dat ook zij steunden op de macht van de Frankische hofmeiers.

Aangespoord door het voorbeeld van Wilfried en aangemoedigd door abt Egbert van het Ierse klooster Rathmelsigi, waar hij sinds 678 verbleef, was Willibrord dus naar het vasteland vertrokken en arriveerde in 'Francië', zoals hij het later zou noemen. Inmiddels had Pippijn II de Friezen onder leiding van Aldgisls opvolger Radbod, verslagen. De Frankische macht was nu tot aan de Rijnmond gevestigd en Pippijn graag bereid in dit gebied, dat Frisia Citerior werd genoemd en waarvan de vesting Utrecht het centrum was, zendelingen te laten werken. Hij was van mening, dat overgang tot het christendom de samensmelting van het veroverde gebied met het Frankische rijk sterk zou bevorderen.

Natuurlijk heeft Willibrord ingezien dat hij niets kon uitrichten zonder de steun van de Frankische machthebbers, maar desondanks wilde hij niet uitsluitend van hen afhankelijk zijn. In navolging van Wilfried en Egbert hechtte Willibrord grote waarde aan de band met Rome. Daarom bezocht hij tot tweemaal toe de paus, in 690 en in 695. De tweede keer werd hij door paus Sergius tot aartsbisschop van de Friezen gewijd. Dit laatste is zeker op aandrang van Pippijn geweest, die de missionarissen van meet af aan steunde met voorrechten en schenkingen. Willibrords standplaats werd

5. Het Evangelie in ons land

Utrecht, waar hij twee kerken bouwde, de ene gewijd aan St. Maarten, de Frankische heilige Martinus van Tours en de andere aan de Verlosser, de St. Salvator.

Overigens heeft Willibrord niet alleen bij de Friezen gepredikt, maar ook in Brabant, in de omgeving van Antwerpen. In het huidige Luxemburg werd hem te Echternach grond geschonken voor de bouw van een klooster.

In 714 stierf Pippijn, Willibrords beschermer. Hij zou als hofmeier opgevolgd moeten worden door twee onmondige kleinzoons. Dit was de kans voor veel Frankische edelen om hun zelfstandigheid te herwinnen. De macht van de Karolingen beleefde een ernstige crisis.

Radbod maakte van de gelegenheid gebruik zijn verloren gebied te heroveren en dat betekende dat Willibrord moest uitwijken naar zijn klooster te Echternach. Duidelijk blijkt hieruit, dat ook de Angelsaksische zendelingen sterk afhankelijk waren van de Frankische macht.

Karel Martel (=strijdhamer), een bastaardzoon van Pippijn, overwon echter de Frankische adel en eiste de post van hofmeier op. In 719 herstelde hij het Frankische gezag tot over de Rijn.

Willibrord kon nu zijn prediking hervatten, aanvankelijk samen met Bonifatius (zie Bonifatius). Hij ondervond krachtige steun van Karel Martel. Het Frankische bestuur over deze streken werd in Dorestad gevestigd. Utrecht werd een kerkelijke vestiging en kreeg daarom 'immunitet'. Dat betekende dat Utrecht (met omstreken) een zelfstandig rechtsgebied werd en de vrijheid kreeg sommige koninklijke belastingen zelf te heffen en te besteden.

In de kuststreek van Holland zijn hoogstwaarschijnlijk de kerken van Vlaardingen, Velsen, Oegstgeest, Heiloo en Petten door Willibrord gesticht. Ook op Walcheren heeft hij gepredikt. Wellicht zijn genoemde kerken gebouwd op oude, heidense offerplaatsen. De verscheidene Willibrordspuiten, zoals die te Heiloo, hebben mogelijk ook met de heidense cultus in verband gestaan en zijn door Willibrord opnieuw gewijd. Toch is het de vraag, of zijn werk ten noorden van de Rijn veel vrucht heeft gedragen. Pas in 734 heeft Karel Martel daar de Frankische macht stevig gevestigd, door 'hertog' Bubo te verslaan aan de Boorne (bij Dokkum). Ook de Friezen ten westen van de Lauwerszee konden nu benaderd worden. Voor Willibrord was dit niet meer weggelegd. Hij stierf op 7 november 739 en werd begraven te Echternach, waar hij zijn laatste jaren had doorgebracht.

2. De kalender

Willibrord heeft geen geschriften nagelaten. Wat we van en over hem weten, danken we aan de mededelingen van zijn tijdgenoot, de Engelse monnik Beda Venerabilis, in zijn kerkgeschiedenis en aan de levensbeschrijving van Alcuin, de raadgever en biograaf van Karel de Grote.

Wel beschikken we over de kalender, die hij gebruikte voor het gedenken van martelaars: medewerkers en bekenden van Willibrord, die bij hun prediking in de lage landen en Duitsland het leven hadden gelaten. Toen hij zeventig jaar was heeft hij er ook zijn eigen overtocht en bisschopswijding op aangetekend.

Deze christelijke kalender was ontworpen door de reeds genoemde Beda, toen de meest geleerde monnik van Europa. Hij telde de jaren niet meer volgens de regeringen van pausen of vorsten, maar vanaf de geboorte van Christus, zoals die in 525 te Rome was berekend. Hij bepaalde de wisselende paasdatum en rangschikte naar aanleiding van die datum de kerkelijke feestdagen.

Willibrord is de eerste geweest die dit alles op het vasteland invoerde.

In een korte aantekening op zijn kalender vermeldt Willibrord driemaal de "vleeswording van de Heere" als beslissend middelpunt van alle tijden: "In de naam van de

Heere kwam Clemens Willibrordus, in het jaar 690 na de vleeswording van Christus, over zee in Francië en in Gods naam werd hij in het jaar 695 na de vleeswording van de Heere, ofschoon onwaardig, gewijd te Rome tot bisschop door de apostolische man heer Sergius, de paus. Nu echter beleeft hij in Gods naam het jaar 728 na de vleeswording van onze Heere Jezus Christus, in Gods naam gelukkig".

3. Wulfram van Sens

Er bestaat een legende dat de beruchte koning Radbod zich ooit bijna had laten dopen. Degene die de doop zou moeten verrichten, was de Frankische bisschop Wulfram (Wulframmmus) van Sens.

Zijn optreden moeten we situeren in de tijd dat de zojuist in de lage landen gearriveerde Willibrord naar Rome was vertrokken (690).

Na de nederlaag van 689 had Radbod niet alleen een deel van zijn gebied aan Pippijn moeten afstaan, maar hij had ook moeten instemmen met het huwelijk van zijn dochter met de zoon van de Frankische hofmeier. Ook moest hij zijn landen openstellen voor de prediking van het christendom. Waarschijnlijk heeft hij zich bij die gelegenheid bereid verklaard (of moeten verklaren) ook zelf de doop te ontvangen. Uiteraard gaf Pippijn voor deze gelegenheid de voorkeur aan een Frankische bisschop. Zo kwam het dat bisschop Wulfram in Hoogwoud de Friese koning zou dopen.

Maar op het ogenblik dat Radbod zijn voet in het water zette, vroeg hij Wulfram eerst nog waar zijn voorvaders nu vertoefden. Waren zij in de plaats der gelukzaligheid of in het oord der verdoemden? Op het antwoord van Wulfram, dat zij, die gestorven waren zonder de doop te ontvangen, het vonnis der verdoemenis hadden ondergaan, trok Radbod zijn voet terug. Hij merkte op, dat hij liever met zijn voorvaders in de hel, dan met het armzalig groepje christenen in de hemel wilde zijn.

Ontmoedigd keerde Wulfram daarop naar het Frankenland terug, waar hij enkele jaren later stierf.

Tot zover deze legende.

BONIFATIUS

1. Bonifatius

Winfried (Wynfrith), zoals hij eigenlijk heette, werd in 680 in Devonshire in het koninkrijk Wessex (Cornwallis) geboren uit een adellijk Angelsaksisch geslacht. Op zevenjarige leeftijd ging hij al in een klooster, om opgeleid te worden tot een hoog wereldlijk ambt. Al gauw liet hij echter weten dat hij geestelijke wilde worden. Op dertigjarige leeftijd werd hij tot priester gewijd.

In het klooster Nhutscelle bij Winchester bereidde hij zich grondig voor op het zendingswerk.

In 716 waagde hij een poging om in het Friese gebied te gaan prediken, juist op het moment dat Radbod, na de dood van Pippijn, op het hoogtepunt van zijn macht stond. Winfried moest dan ook onverrichterzake naar Wessex terugkeren.

Later vertrok hij met een aanbeveling van de bisschop van Winchester naar Rome, waar hij door paus Gregorius H vriendelijk ontvangen werd. Hij wijdde hem "tot zending van Petrus onder de heidense volken ten oosten van de Rijn".

Zodra Winfried echter hoorde dat Radbod was gestorven (719), vertrok hij niet naar Thilringen, maar naar Utrecht, waar hij Willibrord aantrof. Drie jaar lang wijdde hij zich onder leiding van Willibrord aan de wederopbouw van het christendom in de lage landen. Maar hij weigerde Willibrord op te volgen.

5. Het Evangelie in ons land

In 723 wijdde paus Gregorius hem tot bisschop van Thuringen en Hessen en kreeg hij een nieuwe naam: Bonifatius (=die het goede boodschap).

Na een periode van 9 jaar vertrok hij opnieuw naar Rome, waar hij door paus Gregorius III tot aartsbisschop werd benoemd vanwege zijn organisatorisch werk in de Duitse landen (732).

Om de kloosters te bevolken en opleidingen tot geestelijken te beginnen, liet Bonifatius monniken uit zijn vaderland overkomen. De studie stond in Engeland op een hoog peil. De klassieke talen en geschriften waren in de kloosters goed bekend. Voortdurend liet Bonifatius boeken, die hij voor zijn zendingswerk nodig had, overschrijven, zoals bijbelteksten, commentaren en verhandelingen.

In zijn prediking richtte hij zich vooral tot de aanzienlijksten.

Toen Karel Martel in 741 gestorven was, raadpleegden zijn zoons Karloman en Pippijn III (de Korte) Bonifatius met betrekking tot een reorganisatie van de kerk. Karel Martel had immers alle bisschopsbenoemingen in het rijk aan zich getrokken, waarbij hij vooral de belangen van het leger en de adel op het oog had.

Bonifatius was duidelijk in zijn adviezen: teruggave aan kerk en klooster van alle goederen die nu in vruchtgebruik waren van leken, afzetting van onwaardige bisschoppen, invoering van vaste regels voor alle kloosters, instelling van kerkelijke vergaderingen en uitroeiing van alle resten van het heidendom. Eenheid met Rome moest eenvormigheid betekenen in eredienst, prediking en organisatie. Deze adviezen werden opgevolgd, alleen van teruggave van goederen kon geen sprake zijn.

In 745 kreeg Bonifatius Mainz als zetel, met goedkeuring van Pippijn III. Deze was nog hofmeier, maar in 752 liet hij zich door Bonifatius tot koning kronen.

Van 740 tot 753 hield Bonifatius vijf synoden. Er werden bepalingen gemaakt tegen wapenhandel, jachtbedrijf, losbandigheid, wereldse kleding van de priesters, waarzeggerij, lijkverbranding en drinkgelagen. Deze opsomming zegt wel iets over het bedreevende niveau van de jonge christelijke kerk in Duitsland!

In de handleiding bij het vorige hoofdstuk is vermeld dat koning Dagobert (629 - 639) in Utrecht een kerkje liet bouwen voor zijn daar geleverde troepen. Later schonk hij het kerkje aan de bisschop van Keulen, als steunpunt voor de zending onder de Friezen. Daar was niets van terecht gekomen door de ineenschrompeling van de Frankische macht na Dagoberts dood en door het ontbreken van de nodige zendingsijver van de Keulse bisschop. Utrecht was weer in Friese handen geraakt en het kerkje was vernield.

Pas in 695 had Willibrord op dezelfde plaats een aan St. Maarten gewijde kerk gebouwd.

Toen Bonifatius oud was geworden, herinnerde de Keulse bisschop zich plotseling Dagoberts opdracht en wilde hij het Friese gebied bij zijn bisdom voegen. Hier kwam Bonifatius tegenop. Hij stelde dat er vanuit Keulen nooit iets was gedaan aan prediking onder de Friezen. De paus en Pippijn III gaven toe en Bonifatius mocht Eoba tot bisschop van Utrecht wijden (752). Zelf droeg hij zijn taak te Mainz over en predikte gedurende de zomer van 753 ten westen van de Lauwerszee. De winter bracht hij in Utrecht door. Hij bepaalde dat de St. Maartenskerk voortaan de bisschopskerk moest zijn.

Het voorjaar van het jaar 754 ging Bonifatius opnieuw naar het noorden.

Op 5 juni, pinkstermorgen, toen hij het vormsel wilde toedienen aan pasgedoopten (de zalving met heilige olie, waardoor de gave van de Heilige Geest wordt ontvangen), werd zijn kamp, bij het huidige Dokkum, overvallen. Wellicht kwamen de overvallers uit de streek over de Lauwers, waar het Frankische gezag nog niet gevestigd was. Bonifatius' metgezellen wilden zich verdedigen, maar hij verbood dat. Hij stierf door een slag met een bijl. Ook Eoba en zijn andere metgezellen vonden de dood.

Bonifatius lichaam werd naar Utrecht overgebracht en later bijgezet in de door hemzelf gestichte abdij te Fulda.

‘Door zijn zendingswerk, zijn organisatietalent, zijn trouw aan de paus en zijn streven om de Engelse kloosterbeschaving over te planten in het missiegebied, bereidde hij een eenheid van levensstijl voor in de westeuropese samenleving. In de lage landen heeft hij slechts kort gewerkt. Maar dankzij hem bleef Willibrords bisdom zelfstandig (...). Zijn marteldood maakte hem meer geliefd en bekend dan Willibrord. De tijdgenoten beschouwden dit sterven als teken dat Christus hem tot getuige had uitgekozen en hiermee heel zijn verkondiging bevestigde. Wellicht heeft Bonifatius bewust dit gevaarlijke gebied bezocht om dat teken te verwerven.’(O.J. de Jong).

De volgende geschiedenis zal leren wie Bonifatius (ook) was: In de tijd van Bonifatius leefde er in Schotland ene Clemens. Hij was leraar in de Iers-Schotse Kerk, echtgenoot en vader. Tegenover menselijke overleveringen stelde hij uitsluitend het gezag van Gods Woord. Hij verlaat Schotland om onder de Franken het Evangelie te verkondigen. Dit was ook het werkterrein van Bonifatius.

Bonifatius treedt echter met de wetten van de roomse kerk tegen Clemens op. Clemens ontkent het gezag van deze kerkelijke wetten en bestrijdt haar inhoud. Hij wil uitsluitend het Woord van God gehoorzamen.

Op een door Bonifatius samengeroepen concilie te Soissons in 744 wordt Clemens beschuldigd van verachting van de rooms-katholieke wetten, de concilies en kerkvaders. Verder is, volgens het concilie, Clemens een overspelige verbintenis aangegaan omdat hij is getrouwd.

Bonifatius doet hierop Clemens in de ban. Als dit bekend wordt trekken velen partij voor Clemens en klagen Bonifatius aan. De Frankische koning Karloman geeft toe en laat Clemens weer vrij. Het eerste wat Clemens weer doet is verzet preken tegen menselijk gezag in zaken van het geloof.

Bonifatius gaat onmiddellijk naar Rome om de veroordeling van de ‘ketter’ Clemens voor elkaar te krijgen. Bonifatius neemt een zilveren beker en een fijn stuk lijnwaad als geschenk voor de paus mee. De paus beslist in een vergadering dat als Clemens niet zijn dwalingen herroept hij aan de eeuwige verdoemenis wordt overgegeven! En.... ‘stuur Clemens naar Rome!’

Hier stoppen alle sporen van Clemens. Het is gemakkelijk gissen wat zijn lot zal geweest zijn.

Afsluitend: De Roomse Louis Veuillot zei eens het volgende: ‘Wij beginnen verdraagzaamheid voor ons op te eisen in naam van úw beginselen, om ze straks u te onthouden in naam der onze.’

Antwoorden verwerking

Basis

1. Heilig.
Sint-Oedenrode, Sint-Maartensdijk enz.
Sint-Jan in 's-Hertogenbosch, Sint-Maarten in Zaltbommel enz.
2. Hij ging op zendingsreis vanuit Brittannië. Hij bracht het Evangelie onder de Saksen.
3. Utrecht. Daar heeft hij een verwoeste kerk weer opgebouwd.
4. Er gaan zendelingen heen. De Bijbel wordt verspreid.
Eigen antwoord.
5. Wanneer kinderen dit niet weten, wordt het hoog tijd een zendingsverhaal te lezen.

Extra

1. Zij behoorden tot de overheersers.

5. Het Evangelie in ons land

2. Je moet het vergelijken met de Bijbel.
Gehoorzamen van de paus als hoofd van de kerk.
Mis bedienen.
Tot heiligen bidden.
3. Zij behoorden tot een ander volk.
Zij werden beschermd door de Franken, de vijanden van de Friezen.
4. Ja.
Nee, want zij hebben maar een klein beginsel van de gehoorzaamheid aan Gods geboden.
5. Zendingsgeld geven, (mee)bidden, zendingsblad bekijken, enz.
Eigen antwoord.